

Mr. sc. Sifet Kukuruz
Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo /
The Ministry of Education, Sarajevo Canton
sifetkukuruz@yahoo.com

UDK 342.3(497.6)

Prethodno priopćenje

**IZAZOVI U RAZUMIJEVANJU RASPODJELE NADLEŽNOSTI
PREMA USTAVU BOSNE I HERCEGOVINE U SVJETLU
TEORIJE SUVERENITETA**

**CHALLENGES IN UNDERSTANDING THE DISTRIBUTION OF
COMPETENCES ACCORDING TO THE CONSTITUTION OF
BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE LIGHT OF THE
SOVEREIGNTY THEORY**

Sažetak

U radu se razmatra pitanje ostvarivanja nadležnosti na osnovi Ustava BiH iz 1995. godine. Autor ističe da se pitanje nadležnosti vrlo često pogrešno razumijeva, a osnovni razlog za takav pristup je pravno neosnovano razumijevanje prirode državne vlasti, pojma suvereniteta, ali i samog pojma nadležnosti. U radu se naglašava da sva vlast koja se može zasnovati na Ustavu BiH pripada državi BiH, a da raspodjela nadležnosti između države BiH i njenih entiteta ne znači raspodjelu ili umanjenje državne vlasti, nego samo raspodjelu ovlaštenja za vršenje državne vlasti. Isključive nadležnosti institucija BiH značajno nadilaze broj nadležnosti koji se u pravnoj nauci i političkoj praksi vrlo često pripisuje institucijama države BiH. Autor naglašava da prema Ustavu BiH postoji više kategorija isključivih nadležnosti institucija BiH i da je za pravno validno utvrđivanje ovih nadležnosti nužno analizirati cjelinu Ustava BiH, ali i Opšti okvirni sporazum za mir u BiH.

Ključne riječi: Ustav BiH, državna vlast, entiteti, nadležnosti institucija BiH,

Summary

The paper examines the question of exercising jurisdiction based on the Constitution of BiH from 1995. The author points out that the question of competence is very often misunderstood, and the main reason for such an approach is a legally unfounded understanding of the nature of state power, the concept of sovereignty, and the concept of competence itself. The paper emphasizes that all power that can be based on the Constitution of BiH belongs to the State of BiH, and that the distribution of competences between the State of BiH and its entities does not mean the distribution or reduction of state power, but only the distribution of the authority to exercise state

power. The exclusive competences of the institutions of BiH significantly exceed the number of competences that are often attributed to the institutions of the state of BiH in legal science and political practice. The author emphasizes that according to the Constitution of Bosnia and Herzegovina there are several categories of exclusive competence of the institutions of Bosnia and Herzegovina, and that for a legally valid determination of these competences it is necessary to analyze the entirety of the Constitution of Bosnia and Herzegovina, as well as the General Framework Agreement for the Peace of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: *Constitution of Bosnia and Herzegovina, state power, entities, competences of BiH institutions*

Uvod

Razumijevanje pojma suvereniteta, prirode državne vlasti i pojmovnog određenja nadležnosti od izuzetne je važnosti za efikasno funkcionisanje svake države. U državi koja u svom sastavu ima određene administrativno-teritorijalne cjeline razumijevanje pojma državne vlasti i određivanje nadležnosti u značajnoj mjeri određuje buduće funkcionisanje države, ali i utječe na ostvarivanje njenog suvereniteta. Jasno i precizno definisanje ovlaštenja između samih državnih organa ili između državnih organa i organa nižih administrativno-teritorijalnih cjelina, direktno utječe na efikasno ostvarivanje ustavom proklamovanih ciljeva i vrijednosti. Iskazujući sposobnost da kroz aktivnost državnih, ali i organa nižih administrativno-teritorijalnih jedinica efikasno vrši državne djelatnosti, država potvrđuje vlastiti suverenitet, kako u okviru državnih granica, tako i u odnosima sa drugim državama i subjektima međunarodnih odnosa. Vršenje vlasti u državi Bosni i Hercegovini na osnovi Ustava iz 1995. godine odvija se na više nivoa i kroz djelatnost različitih organa. S toga je za potvrđivanje Ustavom proklamovanog državnog suvereniteta u svakodnevnom funkcionisanju države BiH, od izuzetne važnosti pravilno razumijevati temeljne političko-pravne pojmove, među kojima posebnu važnost imaju pojmovi, državni suverenitet, državna vlast i nadležnost.

1. Suverenitet državne vlasti i određivanje nadležnosti

U pravnoj teoriji suverenitet se u pravilu određuje kao najviša ili vrhovna vlast u granicama državnog teritorija kojoj su svi pojedinci i skupine, pa i ostali nosioci vlasti na državnom teritoriju podređeni, a koja je istovremeno pravno nezavisna od svake druge izvanjske vlasti. Tako se ističe da, iako država nije

jedina vlast „ona jeste uistinu najviša ili vrhovna vlast, kojoj su svi pojedinci i skupine, pa i ostali nosioci vlasti, podređeni.“¹ U ovom radu fokus razmatranja će biti na ostvarivanju unutrašnjeg aspekta suvereniteta, što znači da će svojstvo vrhovnosti u odnosu na svojstvo nezavisnosti državne vlasti, biti u središtu analize. U metodološkom smislu fokus analize se usmjerava na odnose moći koji se uspostavljaju između subjekata koji se uspostavljaju Ustavom BiH i koji vrše legalnu vlast u okviru državnih granica, a ne na svojstvo nezavisnosti državne vlasti koje se procjenjuje, primarno, kroz odnos države BiH prema drugim subjektima međunarodnih odnosa. Ovom prilikom, dovoljno je ukazati na činjenicu da je u savremenoj političko-pravnoj teoriji razumijevanje pojma suvereniteta doživjelo značajne promjene u odnosu na tradicionalni pristup (bodenovski koncept) u razumijevanju ovog pojma. U pravnoj teoriji naglašava se da je „vrhovnost državne političke vlasti nad svim drugim društvenim subjektima...bitna sastavnica državne suverenosti“.² Suverenost, kao bitno obilježje državne vlasti, primarno se iskazuje kao odnos moći „između državne organizacije i drugih unutrašnjih i vanjskih političkih subjekata“³ te će „ovisno o tome koliko su čvrste pravna vrhovnost i nezavisnost jedne države – ta država biti više ili manje suverena“.⁴ Kao što je već naznačeno, sa razumijevanjem pitanja suvereniteta državne vlasti u tijesnoj vezi je i pitanje pojmovnog određenja nadležnosti. Nadležnost se, kao pravni pojam, najčešće definiše kao „legalno ovlaštenje određene državne institucije da može vršiti državnu vlast, u kapacitetu koji je definisan ustavom i zakonom“⁵ odnosno kao „skup pravnih obaveza i pravnih ovlasti da se obavljaju poslovi jednog organa“.⁶ Iz navedene definicije proizilazi da se radi isključivo o pravnom ovlaštenju organa određenog nivoa vlasti da vrši državnu vlast, a koje ovlaštenje se zasniva na ustavu i zakonu.⁷ U ovom radu, cilj je ponuditi odgovor na pitanje na koji način je Ustavom BiH izvršena raspodjela nadležnosti između državnog i entitetskog nivoa vlasti i na koji način se ova raspodjela nadležnosti reflektira na sposobnost države BiH da vrši osnovne

---

¹ Visković, N., (2013). Teorija države i prava, Zagreb, 2006. str. 24. (preuzeto od Nado Grubić, Ideja suverenosti u hrvatskoj državnopravnoj misli od 1990. do 2013. godine), UDK 321.011 (497-5).

² Ibid, str. 30.

³ Visković, N., (1997). Država i pravo, Drugo izmijenjeno izdanje, Birotehnika CDO Zagreb, 1997., str. 26.

⁴ Ibid, str. 26.

⁵ Nešković, R., (2013). Nedovršena država, Fondacija Friedrich-Ebert Stiftung, Sarajevo, str. 219.

⁶ Visković, N., (1997). Država i pravo, Drugo izmijenjeno izdanje, Birotehnika, CDO Zagreb, 1997., str. 40.

⁷ Tako Harun Išerić tvrdi da je nadležnost „pravo i obaveza jednog nivoa vlasti da uredi određenu oblast“ (Išerić, H., Raspodjela nadležnosti prema Ustavu BiH, Fondacija Centar za javno pravo, str. 5.

državne funkcije i ostvaruje ustavom proklamovane ciljeve i vrijednosti. Na ovom mjestu važno je istaknuti da Ustav BiH u svojoj preambuli iskazuje jasno opredjeljenje njegovih donosilaca za suverenitet, teritorijalni integritet, političku nezavisnost i međunarodni subjektivitet države BiH i to u skladu sa međunarodnim pravom.⁸

2. Državna vlast i vršenje vlasti u državi BiH na osnovi Ustava iz 1995. godine

U svjetlu teorije suvereniteta nesporna je činjenica da na državnom teritoriju može postojati samo jedna suverena vlast. Također, nesporno je da se na državnoj teritoriji, pored državne vlasti, ne može vršiti druga vlast koja ne bi bila državna vlast, a posebno koja bi imala i u sebi potpuno iscrpljivala svojstva suverenosti. Državna vlast je jedan od tri supstancijalna elementa pojma države (uz državni teritorij i stanovništvo) i u pravnoj doktrini se najčešće definiše kao „način i svojstvo obavljanja svih aktivnosti države, odnosno svih njenih organizacionih delova – državnih organa. Najopštije govoreći, to je legitimna aktivnost izdavanja i sprovođenja (izvršavanja) obaveznih zapovesti iza kojih stoji suverena (najjača) sila, i utoliko se ta vlast razlikuje od drugih vlasti u državi i društvu“.⁹ Teorija suvereniteta može biti od velike pomoći u pravilnom razumijevanju pojma državne vlasti, kao i pravne prirode nadležnosti, odnosno raspodjele funkcija i ovlaštenja između različitih nivoa vlasti, a posebno kada je riječ o vršenju poslova koji spadaju u tzv. isključive nadležnosti. Kada je riječ o vršenju vlasti na osnovi Ustava BiH iz 1995. godine važno je naglasiti da dodjeljivanje prava vršenja vladinih funkcija i ovlaštenja entitetima ne znači privremeno ili trajno odricanje države BiH od tih funkcija i ovlaštenja, ali niti trajno prisvajanje tih funkcija i ovlaštenja od strane entiteta. Država BiH i nakon izvršene raspodjele ovlaštenja za vršenje državnih poslova i dalje ostaje njihov izvorni titular i to u punom kapacitetu. Raspodjelom nadležnosti ne vrši se raspodjela državne vlasti, nego samo raspodjela ovlaštenja za vršenje državne vlasti između državnih i entitetskih organa. Međutim, i nakon raspodjele nadležnosti državna vlast ostaje suverena u punom kapacitetu, jer se suverenitet ne može

---

8 U preambuli Ustava BiH na nedvosmislen način se iskazuje da su Bošnjaci, Hrvati i Srbi kao konstitutivni narodi, u zajednici sa drugima i građani Bosne i Hercegovine „opredijeljeni za suverenitet, teritorijalni integritet i političku nezavisnost Bosne i Hercegovine u skladu sa međunarodnim pravom“.

9 Kutlešić, V., (2002). Organizacija vlasti, uporedna studija ustava bivših socijalističkih država Evrope, str. 12.

dijeliti.¹⁰ Kada bi se država BiH kroz raspodjelu nadležnosti trajno odrekla svojih funkcija i ovlaštenja, to bi značilo da država BiH, na svom teritoriju kreira drugog državnog subjekta koji bi bio pravno nezavisan u odnosu na državu BiH, na koji način bi se negirao državni suverenitet. Međutim, takvo nešto pravno nije moguće, jer je državna vlast „po samom svom pojmu tj. prema onome što ona u pravnoj i društvenoj stvarnosti znači, vertikalno nedjeljiva, jer je najviša, suverena u određenom smislu na državnoj teritoriji“.¹¹ Dakle, potpuno je neosnovano raspodjelu prava za vršenje vladinih funkcija i ovlaštenja razumijevati kao umanjivanje suverene državne vlasti. Uvažavajući činjenicu da se radi samo o povjeravanju na vršenje državnih funkcija i ovlaštenja, proizilazi i da entiteti takva ovlaštenja i funkcije nikada ne mogu trajno prisvojiti ili otuđiti, niti prenijeti na druge subjekte. Također, proizilazi da se država BiH istih ne može trajno odreći, a da i dalje ostane suverenom državom. Povjeravanje vladinih funkcija i ovlaštenja na vršenje entitetima, ne utječe na promjenu njihovog izvornog titular i ne anulira pravo države da te funkcije vrši, čak i neposredno, ukoliko se u praksi pokaže da ih entiteti ne mogu ili ne žele izvršavati ili da ih izvršavaju suprotno državnom Ustavu. Država BiH entitetima ne povjerava vršenje državnih funkcija i ovlaštenja kako bi entiteti provodili aktivnosti suprotno interesima države BiH, odnosno kako bi svojim aktivnostima podivali njen suverenitet, teritorijalni integritet, međunarodni subjektivitet i političku nezavisnost.

3. Raspodjela nadležnosti predstavlja određivanje ovlaštenja za vršenje vlasti, a ne raspodjelu suverene državne vlasti

Članom III/I Ustava BiH vrši se raspodjela vladinih funkcija i ovlaštenja između državnih i entitetskih organa vlasti, te se istovremeno uređuju njihovi međusobni odnosi.¹² U pojmovnom smislu, određivanje nadležnosti za

---

10 Slobodan Jovanović ističe da je država jedna „izvorna javno-pravna ličnost; sve su ostale javno-pravne ličnosti izvedene, pošto svoju vlast izvide od države“. (Jovanović, S., (1922). *Država*, Beogradski izdavačko-grafički zavod jugoslavijapublik srpska književna zadruga, str. 130).

Na tragu ovakvog mišljenja su i zvanični stavovi OHR-a, Vijeća za provedbu mira (PIC), Ambasade Sjedinjenih Američkih država i drugih država članica Vijeća za implementaciju mira, izuzev Rusije u vezi sa nastankom i subjektivitetom entiteta.

11 Stjepanović, N. (1953). *Načelo jedinstva vlasti i naš ustavni sistem*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, str. 131.

12 Član III Ustava BiH je naslovljen kao „Nadležnosti i odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta“. ovim članom se vrši raspodjela pitanja koja spadaju u nadležnost državnih organa i pitanja koja spadaju u nadležnost entiteta, pri čemu se istovremeno uređuju odnosi koji se uspostavljaju između ova dva nivoa državne vlasti u vršenju

rezultat nikada ne može imati razvlaštenje ili umanj enje državne vlasti kao suverene vlasti, jer je suverena državna vlast jedinstvena i nedjeljiva i, kao suverena, ostvaruje se na cijelom državnom teritoriju. U suverenitetskom smislu, državna vlast koju vrše institucije BiH može se samo uslovno razumijevati kao viša vlast u odnosu na vlast koju vrše entitetski organi, jer se i u jednom i u drugom slučaju radi o suverenoj državnoj vlasti.¹³ U svjetlu teorije suvereniteta, državna vlast predstavlja jedinstvenu vlast na cijelom državnom teritoriju i ona je nedjeljiva. Problem u praksi nastaje onda kada se povjeravanje ovlaštenja za vršenje vladinih funkcija i ovlaštenja (državne vlasti) određenom nivou vlasti razumijeva kao ras/podjela državne vlasti.

Međutim, ono što se pravno može raspodijeliti nije državna vlast, nego samo ovlaštenja za te vršenje državne vlasti. Raspodjela nadležnosti podrazumijeva razvrstavanje poslova između različitih organa na državnom nivou vlasti, odnosno između državnih i entitetskih organa, pri čemu se utvrđuje da se neki poslovi izvršavaju aktivnostima isključivo državnih organa, a neki aktivnostima entitetskih organa vlasti, dok se neki poslovi izvršavaju zajedničkim sudjelovanjem organa oba nivoa vlasti. Ako se uvaži činjenica da u državi postoji i može postojati samo jedna suverena vlast koja se ostvaruje na cijelom državnom teritoriju, onda je i potpuno logično da se ta vlast može vršiti, kako postupanjem državnih organa, tako i postupanjem organa nižih administrativno-teritorijalnih cjelina. Također, jasno je da se vršenje vlasti od organa entiteta ne može smatrati kao vršenje vlasti koja nije državna vlast. U pravnom smislu sva vlast u državi predstavlja isključivo državnu vlast i izvan te vlasti ne postoji, a niti može postojati, druga vlast, a posebno ne pravno neograničena i nezavisna vlast. Vlast koja nije pravno nezavisna i iznad koje postoji nadređena vlast nije suverena vlast, a upravo takav status, prema Ustavu BiH, ima vršenje vlasti od entiteta.¹⁴ Kao što se iz pojmovnog

---

povjerenih poslova. Analizom člana III Ustava BiH može se utvrditi princip subordinacije u vršenju vlasti koji implicira svaka suverena vlast.

13 Tako Radmir Lukić ističe „Državna vlast se samo uslovno i tehnički može suprostaviti kao najviša i centralna drugim vlastima koje takođe u osnovi jesu državna ali ne najviša. U suštini pak to je jedna ista vlast. Budući da je država razvijena organizacija, da njenu vlast vrši više organa s različitom nadležnošću i različitim obimom vlasti, to je razumljivo da se ta vlast „deli“ prema tim organima. Ali, ustvari to je sve jedna i ista, jedinstvena vlast, jer tek u celini uzeto ona je državna vlast u punom smislu te reči tj. sveobuhvatna“. (vidjeti Lukić, R., (1953). Teorija države i prava, Izdavačko preduzeće Narodne Republike Srbije, Beograd 1953.

14 Član III/3. b) Ustava BiH eksplicitno propisuje „Entiteti i sve njihove administrativne jedinice će se u potpunosti pridržavati ovog Ustava, kojim se stavljaju van snage zakonske odredbe Bosne i Hercegovine i ustavne i zakonske odredbe entiteta koje mu nisu saglasne, kao i odluka institucija Bosne i Hercegovine. Opšta načela međunarodnog prava su sastavni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine i entiteta“.

određenja nadležnosti može zapaziti riječ je samo o legalnom ovlaštenju za vršenje vlasti i to se ovlaštenje izvodi iz ustava i zakona. S obzirom da se ovlaštenje za vršenje vlasti izvodi iz ustava i zakona proizilazi i da se vršenje vlasti mora ostvarivati u skladu sa ustavom i zakonom. Državna vlast i ovlaštenje za njeno vršenje nisu i ne mogu biti sinonimi, a upravo se ta činjenica u pravnim, a posebno u političkim krugovima u BiH, vrlo često zanemaruje. Raspodjela nadležnosti ne može značiti da tzv. entitetska vlast nakon izvršene raspodjele ovlaštenja, više ne bi predstavljala državnu vlast,¹⁵ jer raspodjela nadležnosti ne znači odricanje od vlasti ili umanjene državne vlasti. U suprotnom to bi značilo da država, kroz raspodjelu ovlaštenja i funkcija, zadržava samo dio vlasti, dok dio svoje vlasti nepovratno prenosi na entitete, pri čemu vlast koju vrše organi entiteta, nakon izvršene raspodjele, prestaje biti državnom vlašću.

Međutim, nakon izvršene raspodjele nadležnosti (raspodjele ovlaštenja za vršenje vlasti) država BiH posjeduje vlast u istoj mjeri i u istom kapacitetu u kojem je tu vlast posjedovala i prije izvršene raspodjele. Od jedne suverene vlasti, nikada se ne mogu uspostaviti dvije suverene vlasti koje bi se istovremeno ostvarivale kao suverene na istom državnom teritoriju. Kada to ne bi bilo tako, onda bi, kroz raspodjelu ovlaštenja za vršenje državne vlasti, a posebno kroz uspostavu tzv. isključivih nadležnosti entiteta, nastale dvije ili više suverenih, samostalnih i pravno nezavisnih vlasti.¹⁶ To bi u konačnici značilo da od jedne suverene državne vlasti, u procesu raspodjele nadležnosti,

---

15 Tako Nikola Stjepanović ističe „Državna vlast je, po samom svom pojmu, tj. prema onome što ona u pravnoj i društvenoj stvarnosti znači, vertikalno nedeljiva, jer je najviša, suverena u određenom smislu na državnoj teritoriji. Stoga svi oni kroz koje se ova vlast manifestuje ne mogu biti ravni po snazi svoje volje, količini vlasti. Vlast se, naime, može deliti samo na horizontalne slojeve, gde će biti razne njene manifestacije koordinirane, i to hijerarhijski koordinirane: volja jednog organa, jedne „vlasti” u istom predmetu mora da je starija, sa jačom pravnom snagom od volje drugog organa, što opet ne isključuje ravnopravnost između pojedinih organa, naravno ne apsolutnu nego samo u međusobnom odnosu, a ne i prema trećem, višem organu od njih“. Isti autor načelo jedinstva vlasti razumijeva tako da ovo načelo polazi od postavke „da je državna vlast po svojoj bitnosti jedna- jer je suverena, najviša na državnoj teritoriji. Suština njegove sadržine je u postavci da je državna vlast jedinstvena po izvoru i pripadnosti“. (Više o ovome vidjeti u Stjepanović, N., (1953). Načelo jedinstva vlasti i naš novi ustavni sistem, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, broj. 2, str. 131.

16 Miodrag Jovičić tvrdi „Iako se u nizu federacija federalne jedinice nazivaju državama, one nisu prave države iz osnovnog razloga što ne raspolazu suverenošću, pa samim tim ni svojstvom nezavisnosti, imanentnim državi. Međutim, u svakom slučaju, može se govoriti o izvesnom stepenu njihove samostalnosti. Osnovna razlika između nezavisnosti i samostalnosti bila bi u tome što je nezavisnost pravno neograničena, dok se samostalnost uvek kreće u izvesnim pravno uređenim okvirima“. (Više o ovome vidjeti u Jovičić, M., (1993). Tri teorijska modela teritorijalne organizacije vlasti-unitarna država, federacija, regionalna država, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, broj: 1-2, str. 130.

na jednom državnom teritoriju, nastaju dvije ili više suverenih vlasti, a u konačnici da nastaju dvije ili više suverenih država. Ukoliko se uvaži činjenica da sva vlast na državnom teritoriju pripada državi, onda to vodi zaključku i da su sva ovlaštenja koja se mogu izvesti iz državnog ustava izvorno, orginerno, državna ovlaštenja. U slučaju tzv. isključivih nadležnosti entiteta to znači da organi entiteta u određenim pitanjima, na osnovu povjerenog ovlaštenja, vrše suverenu državnu, a ne svoju, pravno nezavisnu, vlast. Upravo na ovakav pravni karakter vlasti u BiH ukazuje formulacija iz člana III/I Ustava BiH koja u relevantnom dijelu glasi „sve vladine funkcije i ovlaštenja“. Logički i pravno, nemoguće je da u državi postoje dvije odvojene i pravno nezavisne vlasti, bez obzira što postoje tzv. isključive nadležnosti državnih organa i isključive nadležnosti organa entiteta.

Postojanje ove dvije kategorije isključivih nadležnosti ne znači da jedan nivo vlasti isključuje i poništava drugi nivo vlasti, jer se uvijek radi o jedinstvenoj državnoj vlasti koja se samo izvršava na različitim nivoima i djelatnostima različitih organa vlasti. Suverenu državnu vlast vrše i državni organi i organi entiteta, ali to ne znači da entiteti imaju vlastitu suverena vlast koja nije državna vlast i da su u vršenju vlasti nezavisni od državne vlasti. Radi se samo o isključivom, ekskluzivnom pravu vršenja određenih državnih poslova i djelatnosti na osnovi ovlaštenja kojeg dodjeljuje država. Na državnoj teritoriji ne može postojati paralelizam i pluralizam suverenih vlasti, jer i logički i pravno, suverena vlast na državnom teritoriju ne može prihvatiti paralelno egzistirajuću suverenu vlast. Vršenje isključivih nadležnosti, bilo od državnih, bilo od entitetskih organa vlasti, znači samo da su ti organi dobili ovlaštenje da u tim oblastima samostalno vrše suverenu državnu vlast, bez prava drugih nivoa vlasti i njihovih organa da se miješaju u vršenje te vlasti.¹⁷ Naravno, entiteti su u vršenju poslova iz svoje nadležnosti vezani Ustavom BiH, kao što je to predviđeno članom III/3. b) Ustava. Dakle, entiteti samo vrše vlast, ali ona njima izvorno ne pripada, ona kao takva, u cijelosti i bez ostatka, pripada državi BiH.¹⁸ Vlast države BiH na osnovi Ustava iz 1995. godine se odlikuje svojom složenošću, ali ta složenost je istovremeno određena i njenim unutrašnjim jedinstvom. Državna suverena vlast se u manifestacionom obliku,

---

17 Harun Išerić tvrdi da „isključiva nadležnost podrazumijeva da u određenoj materiji nadležnost jednog nivoa vlasti isključuje nadležnosti drugog nivoa vlasti. Ona uključuje ekskluzivno pravo i obavezu jednog nivoa vlasti da regulativno djeluje u određenoj oblasti“. (Išerić, H., Raspodjela nadležnosti prema Ustavu BiH, Fondacija Centar za javno pravo, str. 5).

18 Tako Radmir Lukić ističe da je odlučujuće obilježje države upravo suverenost. „Države, mislimo, nema bez suverenosti. Između mnogobrojnih stupnjeva više ili manje samostalnih nosilaca državne vlasti mislimo da državom treba nazvati samo onog nosioca vlasti koji je suveren, tj. pravno neograničen“. (Više vidjeti u Lukić, R. (1953) Suverenost u FNRJ i savezni Ustavni zakon, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu br. 2., str. 147.).

ne iscrpljuje isključivo kroz djelatnost državnih organa, niti kroz djelatnost entitetskih organa ili organa Brčko Distrikta.¹⁹ Ukupnost suverene državne vlasti oličena je u organskom jedinstvu vlasti koju vrše organi države BiH, organi entiteta i organi Brčko Distrikta. Prema Ustavu BiH „ne postoji vlast Bosne i Hercegovine i vlast entiteta, nego postoji vlast Bosne i Hercegovine koja se vrši na nivou institucija BiH i na nivou entiteta...jedan i drugi nivo vlasti čine cjelinu koju nazivamo državna vlast Bosne i Hercegovine“.²⁰ Kako bi se izbjeglo pogrešno razumijevanje raspodjele nadležnosti na osnovi Ustava BiH, korisno bi bilo iz upotrebe potpuno isključiti sintagmu „podjela vlasti“ kao i sintagmu „vlast državnih i vlast entitetskih organa“, s obzirom da ni državni ni entitetski organi nemaju vlast, nego samo ovlaštenje da vrše državnu vlast. Sva vlast na cijeloj državnoj teritoriji, predstavlja isključivo

---

19 Bez namjere da se u ovom radu iznosi stav o pravnoj prirodi državnog uređenja BiH, kao ilustracija koja može biti od koristi u razumijevanju pravne prirode vlasti u BiH, može poslužiti razumijevanje vlasti u federaciji koje iznosi Evgeni Dimitrov. On pod federacijom razumijeva jednu državu, jedinstvenu cjelinu, čije jedinstvo se odlikuje svojom unutrašnjom složenošću. Ova razmišljanja mogu biti od pomoći i kod razumijevanja nadležnosti i njenim implikacijama u BiH. Tako Dimitrov ističe: „Po našem mišljenju, kad se govori o pojmu državne vlasti i njenom svojstvu suverenosti u federaciji, treba praviti razliku u pojmovima državna vlast i vlast organa države. Izgleda da se ova dva pojma često identifikuju. Vlast koju vrši državni organ jeste ispoljavanje državne vlasti. U pojedinim unitarnim državama ova dva pojma u svojoj sadržini mogu se eventualno izjednačiti. Međutim, u federativno uređenoj državi to se ni u kom slučaju ne sme činiti. Osnovni nedostatak stanovišta koja su polazila od jedinstvenog pojma državne vlasti u federaciji sastoji se u tome što su ispoljavanje ove suverene državne vlasti tražila i nalazila isključivo u saveznim organima. Državna vlast federacije izjednačavala se sa vlašću organa saveza i samo njoj se pripisivalo svojstvo suverenosti. U federaciji se može govoriti samo o postojanju jedinstvenog pojma državne vlasti. Samo ova jedinstveno shvaćena državna vlast ima svojstvo suverenosti. Ali, ovaj jedinstveni pojam državne vlasti ne poklapa se ni sa vlašću organa saveza ni sa vlašću organa jedinice saveza. On obuhvata i jednu i drugu vlast i ujedinjuje ih, ali ne pretstavlja mehanički zbir već jedinstveni pojam višeg kvaliteta. Vlast organa saveza i vlast organa jedinice saveza su u pojedinim domenima državnog i društvenog života samo manifestacije ove jedinstvene državne vlasti u federaciji. Složenost federativno uređene države karakteriše fakat što njenu suverenu državnu vlast ne vrši jedan najviši organ države; ona se izražava kako u delatnosti najviših saveznih organa tako i u delatnosti najviših organa jedinica saveza. Uzajamni odnos ovih organa nije odnos viših i nižih organa; to je odnos najviših organa vlasti od kojih svaki u svome domenu ostvaruje suverenu državnu vlast. Vlast koju vrše najviši savezni organi ne pojavljuje se kao suverena prema najvišim organima vlasti jedinice saveza, kao što se ni vlast najviših organa jedinice saveza ne pojavljuje kao suverena prema najvišim organima vlasti saveza. Međutim, vlast i jednih i drugih, posmatrana u njenom jedinstvu, pojavljuje se kao suverena državna vlast u punom smislu reči. Ovakav uzajamni odnos vlasti organa saveza i organa jedinica saveza proizilazi iz fakta što su i jedna i druga vlast u stvari samo manifestacije jedinstvene suverene državne vlasti federacije. (Više o ovome vidjeti u: Dimitrov, E., (1953). Karakter federativnih odnosa u našoj zemlji, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu br. 3-4, str. 281-282).

20 . Nešković, R., (2013). Nedovršena država, Fondacija Friedrich-Ebert Stiftung, Sarajevo, str. 67.

suverenu vlast države BiH. U razumijevanju državnog suvereniteta i raspodjele nadležnosti nikada se ne smije zanemariti činjenica da svrha raspodjele funkcija i ovlaštenja nije i ne može biti umanjenje državnog suvereniteta. Naprotiv, upravo se kroz vršenje povjerenih poslova i djelatnosti država BiH treba potvrditi kao suverena država koja je sposobna donositi i sporovoditi najviše političko-pravne odluke na cijelom državnom teritoriju.

4. Ustav BiH je pravni osnov za raspodjelu državnih funkcija i ovlaštenja, a ne za raspodjelu državne vlasti

U analizi izvršene raspodjele nadležnosti između državnog i entitetskog nivoa vlasti na osnovi Ustava BiH iz 1995. godine kao polazište uzima se odredba člana III/3 a) Ustava BiH koja propisuje: "Sve vladine funkcije i ovlaštenja koja nisu ovim Ustavom izričito povjerena institucijama Bosne i Hercegovine pripadaju entitetima". Nakon što je naprijed ukazano da se pitanje pravne prirode državne vlasti i raspodjele nadležnosti vrlo često pogrešno razumijeva u nastavku rada će, osloncem na citirani član III/3 a) Ustava BiH, biti ukazano na još jedan problem, a to je tvrdnja da se isključive nadležnosti institucija države BiH mogu zasnovati pozivanjem isključivo na član III/1 Ustava BiH. Ovakav stav je višestruko pogrešan i pravno neodrživ. Naprijed citirana ustavna odredba je od izuzetnog značaja za pravilno razumijevanje nadležnosti države BiH i njenih entiteta i omogućava da se, u vezi sa ovim pitanjem, izvede nekoliko važnih pravnih zaključaka; prvo, sve funkcije i ovlaštenja koja se mogu zasnovati na Ustavu BiH, bez obzira koji nivo ili organ vlasti bio nadležan za njihovo izvršavanje, pripadaju državi BiH, jer se radi o „vladinim funkcijama i ovlaštenjima“ od kojih se vršenje nekih povjerava institucijama države BiH, a vršenje nekih organima entiteta, drugo, radi se isključivo o raspodjeli funkcija i ovlaštenja za vršenje vlasti, a ne o raspodjeli državne vlasti, treće, osnova za utvrđivanju kataloga nadležnosti državnog nivoa vlasti predstavlja cjelina ustavnog teksta, a ne samo član III/1 Ustava BiH, kako se to u nekim pravnim i političkim krugovima vrlo često pogrešno ističe. Tvrdnja da je država BiH izvorni i jedini titular svih funkcija i ovlaštenja koja se iz Ustava BiH mogu izvesti zasniva se na dijelu citirane ustavne norme koji glasi „sve vladine funkcije i ovlaštenja“, dok se zaključak da se nadležnost institucija BiH izvodi iz cjeline ustavnog teksta, a ne samo iz člana III/1 Ustava, izvodi iz dijela citirane ustavne norme koji glasi „koja nisu ovim Ustavom“ povjerena institucijama BiH. Ustav BiH kroz raspodjelu ukupnih nadležnosti koje se izvode iz Ustava, određene funkcije i ovlaštenja dodjeljuje institucijama BiH (deset funkcija i ovlaštenja iz člana III/1 Ustava), a nakon toga pravo izvršavanja preostalih vladinih funkcija i ovlaštenja (naglašavajući da se radi o „vladinim funkcijama i ovlaštenjima“) dodjeljuje

entitetima. Dakle, prema Ustavu BiH izvan vladinih (državnih) funkcija i ovlaštenja ne postoje, niti mogu postojati druge funkcije i ovlaštenja. Izvan vlasti izvedene iz Ustava BiH, ne može postojati neka druga legalna vlast koja bi se vršila i ostvarivala na teritoriji države BiH. Po slovu ustavnog teksta izvršavanje nekih vladinih funkcija i ovlaštenja rezervišo se isključivo za institucije države BiH (isključive nadležnosti države BiH), vršenje nekih se povjerava institucijama entiteta (isključive nadležnosti entiteta), a neke funkcije i ovlaštenja državni i entitetski nivo vlasti izvršavaju zajedno i istovremeno (paralelne, zajedničke nadležnosti) dok neke funkcije i ovlaštenja vrši jedan nivo vlasti, uz isključenje drugog nivoa vlasti, pod uslovom da organi nivoa vlasti kojima je vršenje tih poslova povjereno, efektivno izvršavaju te poslove (konkurentne nadležnosti).²¹ Nakon što je ustavna norma

---

21 Tako Harun Išerić tvrdi „U našim doktrinama se razlikuju dvije vrste zakonodavne nadležnosti: isključiva (ekskluzivna) i zajednička (mješovita): Isključiva nadležnost podrazumijeva da u određenoj materiji nadležnost jednog nivoa vlasti isključuje nadležnosti drugog nivoa vlasti. Ona uključuje ekskluzivno pravo i obavezu jednog nivoa vlasti da regulativno djeluje u određenoj oblasti. U praksi se prilikom određivanja ove nadležnosti primjenjuju metodi pozitivne i negativne enumeracije. Metod pozitivne enumeracije podrazumijeva taksativno nabrojanje nadležnosti i najčešće se koristi prilikom određivanja nadležnosti države. Može se istovremeno koristiti i za određivanje nadležnosti federalnih jedinica. Drugim metodom, negativne enumeracije, koji se još naziva i metodom generalne klauzule ili rezidualnim nadležnostima ili pretpostavkama nadležnosti, nadležnosti se određuju klauzulama koje utvrđuje da se preostale nadležnosti, tj. one koje nisu direktno date u nadležnost jednog nivoa vlasti, prepuštaju, odnosno potpadaju, pod nadležnost drugog nivoa vlasti. Rijedak je slučaj da se nadležnosti države i federalnih jedinice određuju metodom pozitivne enumeracije, odnosno slučaj da se nadležnosti federalnih jedinica određuju metodom pozitivne enumeracije. Pretpostavka nadležnosti predstavlja prevenciju situacije u kojoj se ne može ustanoviti u čiju nadležnost spada obavljanje neke funkcije ili regulacija neke materije. Nabrojane nadležnosti, utvrđene pozitivnom enumeracijom, se tumače restriktivno, dok se nadležnosti koje proizlaze iz metoda generalne klauzule, tumače široko. Mora se napomenuti da je pored brojnosti i kvantiteta nadležnosti, bitan i kvalitet samih nadležnosti tj. njihov društveni značaj. Isključive nadležnosti države mogu također biti utvrđene i određivanjem nadležnosti državnih organa. Zajedničke nadležnosti su nadležnosti države i federalnih jedinica. Ovakav tip nadležnosti podrazumijeva da država, i federalne jedinice uređuju određenu oblast. U okviru zajedničkih nadležnosti razlikuju se dvije podvrste: paralelne (okvirne, načelne) i konkurentne (ažurne) nadležnosti. Paralelna podrazumijeva istovremenu nadležnost države i njenih jedinica. Naime, država uređuje određenu oblast osnovno, okvirno, načelno ili principijelno, a federalne jedinice detaljnije i preciznije, u skladu sa državnim zakonom. Država vrši, dakle, okvirnu regulaciju, a federalne jedinice dopunsku doregulaciju i razradu konkretne materije sukladno svojim specifičnostima. Zakoni federalnih jedinica moraju biti u saglasnosti sa zakonima države, koji se najčešće nazivaju okvirnim zakonima. Dakle, iz samog naziva zakona proizlazi odgovor na pitanje da li je njime potpuno ili djelomično uređena određena oblasti. Međutim, do odgovora na to pitanje najčešće se može doći samo analizom zakonskog teksta. Konkurentne nadležnosti podrazumijevaju uzajamno isključivanje regulativnih nadležnosti države i njenih jedinica tako da samo jedna od njih smije regulirati konkretnu materiju. I ovdje u tipičnim konstalacijama vrijedi pravilo da je jedan nivo vlasti ovlašten da

iz člana III/3 a) Ustava BiH odredila izvornog titulara svih funkcija i ovlaštenja (izvor sve vlasti) ona vrši njihovu raspodjelu između državnog i entitetskog nivoa vlasti, pri čemu se ovlaštenja i funkcije koje se dodjeljuju državnim organima vlasti (ukupno 10) taksativno navodi u članu III/I Ustava BiH. Međutim, u ovom radu se zastupa stav da se kod taksativnog navođenja funkcija i ovlaštenja institucija države BiH radi samo o dijelu državnih funkcija i ovlaštenja (riječ je o nepotpunom popisu), odnosno da se te funkcije i ovlaštenja ne iscrpljuju članom III/1 Ustava. U nastavku rada će biti precizno ukazano da tekst Ustava BiH sadrži nadležnosti institucija BiH i u drugim svojim normama, i to kao isključive nadležnosti državnih organa, a koje po svom broju značajno nadilaze deset isključivih nadležnosti koje su pobrojane u članu III/I Ustava BiH.

5. Kategorizacija isključivih nadležnosti institucija BiH na osnovi Ustava BiH

U političkoj praksi, ali i u stručnim krugovima, vrlo često se može čuti stav da institucijama BiH pripadaju samo one funkcije i ovlaštenja koje su eksplicitno navedene u članu III/1 Ustava BiH. Ovakav stav znači da se na drugim ustavnim normama ne može zasnovati nadležnost institucija BiH, što je potpuno pogrešno, jer se u članu III/3 a) Ustava eksplicitno propisuje da nadležnosti koje nisu date institucijama BiH „ovim Ustavom“, a ne „ovim članom“ pripadaju entitetima.²² Stav da se državna nadležnost određuje

---

regulira određenu materiju sve dok je drugi nivo vlasti ne odluči urediti. Konkurentna nadležnost se konkretizira u tri tipa: Jedan tip podrazumijeva da federalne jedinice samostalno vrše regulaciju određene oblasti sve do donošenja državnog zakona koji derogira zakone federalnih jedinica za tu oblast. Drugi tip konkurentne nadležnosti podrazumijeva mogućnost da se izvrši delegacija reguliranja određenog pitanja iz isključive nadležnosti na federalne jedinice. Ovaj tip se naziva i prava konkurentna nadležnost. Treći tip podrazumijeva mogućnost da država preuzima prava regulacije određene oblasti iz nadležnosti federalnih jedinica. Ovaj tip se naziva nepravna konkurentna nadležnost. (Išerić, H., Raspodjela nadležnosti prema Ustavu BiH, Fondacija Centar za javno pravo, str. 5-6.).
22 Omer Ibrahimagić ističe „Pri tome se svi koji žele da naglase uske nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine, najčešće pozivaju na član 3. tač. 1. Ustava u kojoj su taksativno pobrojane nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine. Međutim, zanemaruju se odredbe Ustava o dodatnim nadležnostima sadržanim u istom članu Ustava u tač. 5a. Naime, tamo stoji da će Bosna i Hercegovina preuzeti nadležnosti (1) u onim stvarima u kojima se o tome postigne saglasnost entiteta, (2) u stvarima koje su predviđene u Aneksima 5-8 Općeg okvirnog sporazuma, (3) ili u stvarima koje su potrebne za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine (4) kao i uspostavljanje dodatnih institucija prema potrebi za vršenje ovih nadležnosti. Dodatne nadležnosti (3-5a) su „zlatni rudnik“ funkcija i nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine, koji još nije otkriven, ni od naših političara, ni od Ureda Visokog

cjelinom Ustava BiH, a ne samo članom III/I Ustava, podržava i odredba člana III/4 Ustava kojom se propisuje koordinacija među entitetima u stvarima koje nisu unutar odgovornosti Bosne i Hercegovine kao što je predviđeno „ovim Ustavom“. Dakle, ustavna norma iz člana III/1 i člana III/IV Ustava BiH snažno relativizira često pre/naglašavanu tezu o tzv. pretpostavljenim nadležnosti u korist entiteta. Da bi se pretpostavljena nadležnost u korist entiteta razumjela na ustavno korektan način, potrebno je prethodno utvrditi koje sve nadležnosti pripadaju državi BiH na osnovi cjeline Ustava BiH, ali i Daytonskog mirovnog sporazuma, a ne samo na osnovu člana III/1 Ustava. Zagovornici teze o primatu tzv. pretpostavljene nadležnosti u korist entiteta, vrlo često ignorišu pravnu metodologiju koju Ustav BiH primjenjuje kod određivanja nadležnosti institucija BiH, što vodi i pravno neodrživim zaključcima. Na osnovu analize ustavnog teksta i primijenjene nomotehlike može se utvrditi da Ustav BiH utvrđuje četiri kategorije isključivih nadležnosti institucija države BiH i to one koje su:

- 1) taksativno pobrojane u članu III/1 Ustava BiH,
- 2) navedene u drugim članovima Ustava BiH,
- 3) predviđene drugim aneksima Daytonskog mirovnog sporazuma, s obzirom da svi aneksi Daytonskog mirovnog sporazuma imaju snagu ustavne norme,²³
- 4) proizilaze iz prava i obaveza države BiH.

Kada je riječ o nadležnostima institucija BiH pod tačkom 3) treba istaknuti da se sam tekst Ustava BiH poziva na određene anekse Daytonskog mirovnog sporazuma (npr. član II/1 se poziva na Aneks 6, član II/5 se poziva na Aneks 7, dok se član III/5. a) poziva na anekse 5-8) koji, uređujući određenu ustavnu materiju, istovremeno utvrđuju i nadležnost institucija BiH, ali i uspostavljaju ustavni osnov za osnivanje novih državnih institucija. Kada se radi o osnivanju novih državnih institucija treba naglasiti da osim člana III/5. a) Ustava BiH²⁴

---

predstavnik“. (Ibrahimagić, O., (1999). Supremacija Bosne i Hercegovine nad entitetima, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, KULT B časopis za kulturu-umjetnost-nauku-politku, str. 27.).

²³ Radomir Nešković ističe da „svih jedanaest dijelova ima ustavnu pravnu snagu, a četvrti dio je zvanični Ustav Bosne i Hercegovine. Naizgled, radi se o protivrječnosti: kako dijelovi izvan Ustava mogu imati ustavnu pravnu snagu i šta je Ustav-da li je to samo četvrti dio ili su to svi dijelovi Sporazuma? Ustav je postavljen kao suštinski dio cjeline, koji u procesu nadogradnje Sporazuma treba da objedini ostale anekse, i tako bi se cijeli Dejtonski sporazum transformisao u Ustav Bosne i Hercegovine“. (Nešković, R., (2013) Nedovršena država-politički sistem Bosne i Hercegovine, Fondacija Friedrich-Ebert Stiftung, str. 182).

²⁴ Član III/5 a Ustava BiH glasi „Bosna i Hercegovina će preuzeti nadležnost u onim stvarima u kojima se o tome postigne saglasnost entiteta; stvarima koje su predviđene u Aneksima 5 - 8 Opšteg okvirnog sporazuma; ili koje su potrebne za očuvanje suvereniteta,

i član 1/1 Aneksa 10 Daytonskog mirovnog sporazuma izričito navodi mogućnost ustanovljavanja novih ili dodatnih „političkih i ustavnih institucija u BiH“.²⁵ Ustavni sud BiH je također u svojim odlukama više puta naglasio da je za pravilno razumijevanje Ustava BiH nužno uzeti u obzir cjelinu Ustava BiH i Daytonskog mirovnog sporazuma,²⁶ što nužno znači da se i razumijevanju pitanja utvrđivanja nadležnosti i osnivanja novih državnih institucija BiH mora pristupiti na identičan način. Slijedom navedenog, proizilazi da se u materijalno-pravnom smislu može govoriti samo o jedinstvenom pojmu isključivih nadležnosti države BiH koje su, kao takve, definisane primjenom specifične ustavne nomotehnike. Vršiti kategorizaciju isključivih nadležnosti institucija BiH opravdano je samo iz praktičnih razloga, odnosno ukoliko se na takav način želi ukazati na specifičnost primijenjene ustavno-pravne tehnike za određivanje nadležnosti. Međutim, ne može biti nikakve dileme da su nadležnosti institucija države BiH utvrđene Ustavom BiH kao cjelinom, a ne samo njegovim jednim članom, ali i Daytonskim mirovnim sporazumom. Ova činjenica, kao što je već naglašeno, u značajnoj mjeri relativizira efekte stava o tzv. pretpostavljenoj nadležnosti u korist entiteta i čini neosnovanim tvrdnje o nadmoći entiteta u odnosu na državu BiH. Kada se sumira nadležnost institucija BiH, a posebno njihove tzv. isključive nadležnosti, može se zaključiti da institucije BiH imaju izuzetno snažnu ustavnu poziciju. Zagovornici redukcionističkog (i neustavnog) pristupa pitanju određivanja državnih nadležnosti, svode nadležnosti države BiH isključivo na deset nadležnosti koje su taksativno navedene u članu III/I Ustava BiH²⁷, pri čemu integralno ne razumijevaju čak ni sam član III Ustava

---

teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine, u skladu sa podjelom nadležnosti među institucijama Bosne i Hercegovine. Dodatne institucije mogu biti uspostavljene prema potrebi za vršenje ovih nadležnosti“.

25 Član I/1 Aneksa 10 glasi „Strane se slažu da će primjena civilnih aspekata mirovnog rješenja sadržavati širok dijapazon aktivnosti uključujući, nastavak humanitarne pomoći za period koliko to bude potrebno; obnova infrastrukture i ekonomska obnova; ustanovljenje političkih i ustavnih institucija u Bosni i Hercegovini; unapređenje poštovanja ljudskih prava i povratak raseljenih lica i izbjeglica; održavanje slobodnih i fer izbora tokom vremenskog perioda u Aneksu 3. na Opšti okvirni sporazum. Značajan broj međunarodnih organizacija i agencija biće pozvan da pomaže u ovome“.

26 Tako Ustavni sud BiH u odluci u predmetu U 32/01 u paragrafu 17 konstatuje „I Ustav BiH, čiji je tekst dat u Aneksu 4., sastavni je dio Sporazuma. Prema tome, iz same strukture Sporazuma proizilazi da su aneksi istog karaktera i da tvorcima aneksa nije bila namjera da dođe do bilo kakvog sukoba ili mogućnosti spora između pojedinih aneksa ili institucija koje su njima uspostavljene. Prema tome, može se zaključiti da se oni nadopunjavaju i djeluju paralelno“. (Odluka Ustavnog suda BiH broj: U 32/01 je objavljena u Službenom glasniku BiH“ broj 27/01).

27 Tako član III/I Ustava BiH propisuje da u isključivu nadležnost države BiH spadaju sljedeća ovaštenja i funkcije: a) Vanjska politika. b) Vanjskotrgovinska politika. c) Carinska politika. d) Monetarna politika, kao što je predviđeno članom VII. e) Finansiranje institucija

BiH, koji u tački 5. propisuje dodatne nadležnosti države BiH, a u okviru ovih dodatnih nadležnosti, opet, na vrlo suptilan način, kategorizira nadležnosti države BiH. Regulišući osnivanje ili rad državnih institucija ili uređujući određenu oblast, odnosno materiju, institucijama BiH se, kroz cijeli tekst Ustava BiH, povjeravaju određene funkcije i ovlaštenja. Analiza cjeline ustavnog teksta pokazuje da je takvom nomotehnikom ustavotvorac isključive nadležnosti države BiH značajno uvećao u odnosu na deset nadležnosti koje su eksplicitno pobrojane u članu III/I Ustava BiH. Neposrednim uvidom u ustavni tekst može se utvrditi da Ustav BiH Parlamentarnoj skupštini BiH, kao državnom organu, eksplicitno dodjeljuje „dodatnih“ 19 nadležnosti, Predsjedništvu BiH „dodatnih“ 12 nadležnosti, a Ustavnom sud BiH „dodatnih“ pet novih nadležnosti. Ovo ukazuje da osim deset isključivih nadležnosti iz člana III/1 Ustava, institucije BiH imaju i „dodatnih“ minimalno 36 isključivih nadležnosti koje su propisane drugim ustavnim normama. Kao što je već istaknuto ne radi se uopće o tzv. „dodatnim nadležnostima“, nego o izvornim isključivim nadležnostima institucija države BiH. Ove nadležnosti se mogu nazivati „dodatnim nadležnostima“ samo uslovno, odnosno samo ukoliko se time želi ukazati na izvorne i isključive nadležnosti institucija BiH koje su pridodate nadležnostima iz člana III/I Ustava BiH. Kada se isključive nadležnosti institucija BiH posmatraju u svom jedinstvu, onda se može tvrditi da institucije BiH imaju minimalno 46, a ne samo deset isključivih nadležnosti. U ovom kontekstu tvrdnja o „minimalnom broju“ isključivih nadležnosti institucija BiH svoje uporište ima u činjenici da se u ovom radu navode isključive nadležnosti državnih institucija koje su potpuno konkretizovane i precizno navedene, dok isključive nadležnosti države BiH mogu proizlaziti i iz drugih ustavnih normi koje omogućavaju da se takve nadležnosti utemelje.²⁸ Kako bi se ova tvrdnja potkrijepila konkretnim dokazima, u nastavku rada će biti navedne isključive nadležnosti Parlamentarne skupštine BiH, Predsjedništva BiH, Vijeća ministara BiH i Ustavnog suda BiH koje nisu navedene u članu III/I, nego su određene u drugim članovima Ustava BiH.

---

i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine. f) Politika i regulisanje pitanja imigracije, izbjeglica i azila. g) Provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnihopravnih propisa, uključujući i odnose sa Interpolom. h) Uspostavljanje i funkcionisanje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava. i) Regulisanje međuentitetskog transporta. j) Kontrola vazdušnog saobraćaja.

28 Ustavni sud BiH je tako u odluci U 1/11 konstatovao da „svaki nivo vlasti ima svoje nadležnosti koje su određene ili određive“ (paragraf 67) i u tom smislu, razmatrajući pitanje državne imovine, zaključio da isključiva nadležnost BiH proizilazi iz člana I/1, III/3 b) i IV/4. e) Ustava BiH, koji dodjeljuje Parlamentarnoj skupštini nadležnost u ostalim pitanjima koja su potrebna za provođenje dužnosti države, jer se radi o isključivoj nadležnosti BiH da regulira pitanje imovine. (vidjeti pragraf 81).

5.1. Isključive nadležnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Parlamentarna skupština BiH kao zakonodavni organ ima brojne nadležnosti koje nisu sadržane u spisku nadležnostima iz člana III/1 Ustava BiH. Ustav BiH propisuje da Parlamentarna skupština BiH ima nadležnost da:

- 1) određuje simbole države BiH, uz potvrdu Predsjedništva BiH (član 1/6),
- 2) reguliše državljanstvo Bosne i Hercegovine (član 1/7),
- 3) reguliše izdavanja pasoša države BiH od strane entiteta (član 1/7. e),
- 4) daje saglasnost i reguliše pitanje sklapanja sporazuma entiteta sa državama i međunarodnim organizacijama (član III/2. d),
- 5) Izbornim zakonom BiH reguliše izbor članova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH koji se biraju sa teritorije entiteta (član IV/2. a),
- 6) Izbornim zakonom BiH reguliše izbor članova Predsjedništva BiH koji se biraju u entitetima i donosi zakon kojim se propisuje popuna upražnjenog mjesta u Predsjedništvu (član V/1. a), zatim reguliše, shodno članu IV/3 Ustava, način izbora predsjednika Predsjedništva BiH, rotacijom ili na neki drugi način (član V/2. b),
- 7) donosi Poslovnik o radu Predstavničkog doma i Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH od samih domova (član IV/3. b),
- 8) donosi zakone koji su potrebni za provođenja odluka Predsjedništva BiH ili za vršenje funkcija Skupštine po Ustavu BiH (član IV/4. a),
- 9) odlučuje o izvorima i iznosu sredstava potrebnih za rad institucija BiH i za izvršavanje međunarodnih obaveza BiH (član IV/4. b), odobrava budžet za institucije BiH kojim se finansiraju troškovi potrebni za izvršavanje nadležnosti institucija BiH i međunarodnih obaveza BiH (član (V/4. c) i član VIII/1),
- 10) odlučuje o davanju saglasnosti za ratifikaciju međunarodnih ugovora (član IV/4. d),
- 11) odlučuje o pitanjima koja su potrebna da se provedu dužnosti Parlamentarne skupštine BiH ili koje su joj dodijeljene zajedničkim sporazumom entiteta (član IV/4. e),
- 12) potvrđuje imenovanje predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH kojeg predlaže Predsjedništvo BiH (član V/4),
- 13) Predstavnički dom odobrava imenovanje predsjedavajućeg i članova Vijeća ministara BiH i donosi odluku kojom se izglasava nepovjerenje Vijeću ministara BiH (član V/4. a), b) i c),
- 14) razmatra izvještaj Vijeća ministara BiH o provođenju politike i odluka BiH u oblastima iz člana III st. 1, 4, i 5. Ustava BiH (član V/4. a),

- 15) donosi zakon kojim se na drugačiji način reguliše izbor troje sudija Ustavnog suda BiH koje bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na važeće ustavno rješenje (član VI/1. d),
- 16) donosi odluku o raspuštanju Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH (član IV/3. g).
- 17) određuje nadležnost Centralne banke BiH (član VII/1),
- 18) reguliše pitanje načina prikupljanja prihoda Budžeta BiH (član VIII/3),
- 19) usvaja izmjene i dopune Ustava BiH (član X/1).

Slijedom naprijed navedenog, proizlazi da Parlamentarna skupština BiH ima značajan broj nadležnosti koje su joj Ustavom BiH date u isključivu nadležnost kroz regulisanje određene ustavne materije.

U svih 19 naprijed navedenih pitanja riječ je o isključivim nadležnostima Parlamentarne skupštine BiH kao državne institucije koje ne može vršiti nijedan drugi državni ili entitetski organ vlasti, izuzev same Parlamentarne skupštine BiH. Sve ovo ukazuje da Parlamentarna skupština BiH ima snažnu ustavnu poziciju u ustavnom sistemu BiH.

5.2. Isključive nadležnosti Predsjedništva Bosne i Hercegovine

Nadležnost Predsjedništva BiH utvrđena je članom V/3 Ustava BiH. Ovim članom taksativno je nabrojano devet nadležnosti odnosno funkcija i ovlaštenja Predsjedništva BiH.²⁹ U okviru ovih devet funkcija i ovlaštenja neke od njih se mogu prepoznati i podvesti pod nadležnosti institucija BiH koje su navedene u članu III/1 Ustava BiH. To se, prije svega, odnosi na četiri funkcije i ovlaštenja navedene pod tačkom a), b), c), d) i h) člana V/3 Ustava

---

²⁹ Ustav BiH u članu V/3 propisuje da će Predsjedništvo BiH imati nadležnost za: a) Vođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine. b) Imenovanje ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika Bosne i Hercegovine, od kojih najviše dvije trećine mogu biti odabrani sa teritorije Federacije. c) Predstavljanje Bosne i Hercegovine u međunarodnim i evropskim organizacijama i institucijama i traženje članstva u onim međunarodnim organizacijama i institucijama u kojima Bosna i Hercegovina nije član. d) Vođenje pregovora za zaključenje međunarodnih ugovora Bosne i Hercegovine, otkazivanje i, uz suglasnost Parlamentarne skupštine, ratifikovanje takvih ugovora. e) Izvršavanje odluka Parlamentarne skupštine. f) Predlaganje godišnjeg budžeta Parlamentarnoj skupštini, uz preporuku Vijeća ministara. g) Podnošenje izvještaja o rashodima Predsjedništva Parlamentarnoj skupštini na njen zahtjev, ali najmanje jedanput godišnje. h) Koordinaciju, prema potrebi, sa međunarodnim i nevladinim organizacijama u Bosni i Hercegovini. i) Vršenje drugih djelatnosti koje mogu biti potrebne za obavljanje dužnosti, koje mu prenese Parlamentarna skupština, ili na koje pristanu entiteti.

BiH i njih ne treba smatrati novim funkcijama i ovlaštenjima u odnosu na one koje su taksativno navedene u člana III/1 Ustava BiH. Međutim, u članu V/3 Ustava BiH postoje funkcije i ovlaštenja Predsjedništva BiH koja nisu navedena u članu III/1 Ustava BiH. Tako Predsjedništvo BiH, izvan nadležnosti koje su sadržane u članu III/1 Ustava BiH, ima i nadležnost da:

- 1) potvrđuje državne simbole koje odredbi Parlamentarna skupština BiH (član 1/6),
- 2) olakšava koordinaciju među entitetima o stvarima koje nisu unutar odgovornosti BiH, izuzev ako se jedan entitet suprotstavi u bilo kojem specifičnom slučaju (član III/4),
- 3) donosi odluku o raspuštanju Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH (član IV 3. g),
- 4) usvaja Poslovnik o radu Predsjedništva BiH (član V/2. a),
- 5) proglašava odluku Predsjedništva BiH štetnom po vitalni interes entiteta (član V/2. d),
- 6) izvršava odluke Parlamentarne skupštine BiH (član V/3. e),
- 7) predlaže Parlamentarnoj skupštini BiH godišnji budžet institucija BiH, uz preporuku Vijeća ministara BiH (član V/3. f),
- 8) podnosi izvještaj Parlamentarnoj skupštini BiH na njen zahtjev, a najmanje jedanput godišnje o rashodima Predsjedništva BiH (član V/3. g),
- 9) vrši druge djelatnosti koje Predsjedništvu mogu biti potrebne za obavljanje dužnosti, koje mu prenese Parlamentarna skupština BiH ili na koje pristanu entiteti (član V/3. i),
- 10) imenuje predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH (član V/4),
- 11) vrši funkciju civilnog zapovjednika oružanih snaga (član V/5),
- 12) imenuje Upravni odbor Centralne banke BiH (član VII/3).

5.3. Isključive nadležnosti Vijeća ministara Bosne i Hercegovine

Ustavni položaj Vijeća ministara BiH regulisan je članom V/4 Ustava kojim se primarno uređuje ustavna pozicija Predsjedništva BiH. Ipak, analizom ustavnog teksta može se utvrditi da Vijeće ministara BiH ima specifičnu nadležnost koja nije obuhvaćena članom III/1 Ustava BiH. Ovo se prije svega odnosi na odgovornost Vijeća ministara BiH za provođenje politike i odluka Bosne i Hercegovine u oblastima iz člana III st. 1, 4 i 5 Ustava BiH, kao i odgovornost za podnošenje izvještaja o stanju u tim oblastima Parlamentarnoj skupštini BiH (uključujući najmanje jedanput godišnje, izvještaj o rashodima BiH). Treba podsjetiti da se član III stav 1. Ustava BiH odnosi na deset taksativno navedenih nadležnosti institucija BiH, što znači da Vijeće ministara ima odgovornost za provođenje državne politike i odluka u svih deset oblasti

koje su obuhvaćene navedenom ustavnom normom. Stav 4. se odnosi na koordinarajuću ulogu Predsjedništva BiH i mogućnost da Predsjedništvo BiH podstiče međuentitetsku koordinaciju u stvarima koje se ne nalaze u okviru nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine kako je predviđeno ovim Ustavom, izuzev ako se u konkretnom slučaju jedan entitet tome usprotivi.

Na kraju, stav 5. člana III Ustava BiH se odnosi na dodatne nadležnosti institucija BiH, a kao što je naprijed već istaknuto radi se o pitanjima od kojih neka spadaju u isključivu nadležnost države BiH i za čije vršenje uopće nije potrebna saglasnost entiteta, kao i o pitanjima gdje postoji ustavna mogućnost za dodatno širenje već postojećih nadležnosti institucija BiH. Ovako određena nadležnost Vijeća ministara BiH je izuzetno značajna i potvrđuje da postoje velike mogućnosti za proaktivan odnos Vijeća ministara BiH koji može rezultirati značajnom nadogradnjom postojećeg ustavno-pravnog sistema BiH.

5.4. Isključive nadležnosti Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

Nadležnost Ustavnog suda BiH je od posebnog značaja za ustavno-pravni sistem države BiH, iako ona nije navedena u okviru člana III/1 Ustava BiH. U tom smislu, funkcije i ovlaštenja Ustavnog suda BiH koja su utvrđena u članu VI Ustava BiH mogu se smatrati isključivim nadležnostima institucija BiH koje se mogu priroditi nadležnostima iz člana III/1 Ustava. Tako je u članu VI Ustava BiH propisano da Ustavni sud BiH:

- 1) usvaja Pravila o radu Ustavnog suda BiH (član VI/2. b),
- 2) odlučuje o bilo kojem sporu koji se javlja po ovom Ustavu između dva entiteta, ili između BiH i jednog ili oba entiteta, te između institucija BiH (član VI/3. a),
- 3) ima apelacionu nadležnost u pitanjima koja su sadržana u ovom Ustavu, kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u BiH (član VI/3. b),
- 4) odlučuje o pitanjima koja mu je proslijedio bilo koji sud u BiH u pogledu toga da li je zakon, o čijem važenju njegova odluka ovisi, kompatibilan sa ovim Ustavom, sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima, ili sa zakonima BiH; ili u pogledu postojanja ili domašaja nekog opšteg pravila međunarodnog javnog prava koje je bitno za odluku suda (član VI/3. c).

- 5) donosi odluku u slučaju pokretanja mehanizma zaštite vitalnog etničkog interesa u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (član IV/3. f).

Analizom naprijed pobrojanih nadležnosti, proizlazi da je nadležnost Ustavnog suda BiH utvrđena ne samo članom VI, nego i članom IV/3. f) Ustava BiH.

6. Nadležnosti institucija BiH iz člana III/5. a) Ustava BiH i drugih aneksa Daytonskog mirovnog sporazuma kao posebna kategorija isključivih nadležnosti

U razmatranju nadležnosti institucija BiH naprijed je ukazano da postoje isključive nadležnosti koje su taksativno pobrojane u članu III/1 Ustava i isključive nadležnosti koje su određene drugim članovima Ustava BiH. U okviru razmatranja isključivih nadležnosti institucija BiH posebnu pažnju treba posvetiti isključivim nadležnostima institucija BiH iz člana III/5. a) Ustava BiH.³⁰ Naime, u članu III/5. a) Ustava BiH navedene su tri kategorije tzv. dodatnih nadležnosti institucija BiH, od kojih se za dvije kategorije nadležnosti opravdano može tvrditi da ne predstavljaju nikakve dodatne nadležnosti institucija BiH. Radi se o isključivim nadležnostima koje se opravdano mogu pri/dodati spisku isključivih nadležnosti institucija BiH iz člana III/1 Ustava BiH. Za vršenje ove dvije kategorije tzv. „dodatnih nadležnosti“ iz člana III/5 a) Ustava, institucijama BiH uopće nije potrebna saglasnost entiteta, a to su pitanja koja su regulisana u Aneksima 5-8 Opšteg okvirnog sporazuma, kao i pitanja koja se odnose na očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine. Za izvršavanje ovih nadležnosti država BiH nije obavezna, a niti je to potrebno, tražiti ili pribavljati bilo kakvu saglasnost ili odobrenje entiteta. Ono što je također važno istaknuti jeste da član III/5 a) Ustava BiH sadrži ustavni osnov za osnivanje novih državnih institucija koje će vršiti ove nadležnosti. Za pravilno razumijevanje pitanja nadležnosti neophodno je, kao što je već istaknuto, uzeti u obzir Ustav BiH kao cjelinu, a u konačnici i cjelinu Daytonskog mirovnog sporazuma. Na ovakav pristup razumijevanju pitanja koja spadaju u ustavnu materiju ukazuje Nedžad

---

30 Član III/5 a) Ustava BiH propisuje: „Bosna i Hercegovina će preuzeti nadležnost u onim stvarima u kojima se o tome postigne saglasnost entiteta; stvarima koje su predviđene u Aneksima 5-8 Opšteg okvirnog sporazuma; ili koje su potrebne za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine, u skladu sa podjelom nadležnosti među institucijama Bosne i Hercegovine. Dodatne institucije mogu biti uspostavljene prema potrebi za vršenje ovih nadležnosti“.

Duvnjak koji ističe “da se nadležnosti Bosne i Hercegovine ne utvrđuju samo Aneksom 4 (Ustavom BiH) nego i cjelokupnim “Dejtonskim paketom”, tj. i svim ostalim aneksima Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH”³¹ dok Radimir Nešković naglašava da „svih jedanaest dijelova ima ustavnu pravnu snagu, a četvrti dio je zvanični Ustav Bosne i Hercegovine. Naizgled, radi se o protivrječnosti: kako dijelovi izvan Ustava mogu imati ustavnu pravnu snagu i šta je Ustav – da li je to samo četvrti dio ili su to svi dijelovi Sporazuma? Ustav je postavljen kao suštinski dio cjeline, koji u procesu nadogradnje Sporazuma treba da objedini ostale anekse, i tako bi se cijeli Dejtonski sporazum transformisao u Ustav Bosne i Hercegovine“.³² U kontekstu navedenog, značajno je ukazati i na izdvojeno mišljenje sudije Ustavnog suda BiH, Constance Grewe u predmetu U 13/05 koja istakla da je Daytonski sporazum nužno razumijevati kao jedinstvenu pravnu cjelinu, a posebno da je nužno uvažiti da Evropska konvencija o ljudskim pravima i slobodama i njeni protokoli ne samo da se direktno primjenjuju u BiH i da imaju prioritet nad svim ostalim zakonima, nego su oni integralni dio pravnog sistema države BiH (pravnog poretka), što je potvrđeno i ustavnim odredbom iz člana III/3. b) Ustava BiH kojom se propisuje da su opća načela međunarodnog prava sastavni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine. U tom smislu, Constance Grewe ističe da Daytonski sporazum kao cjelina „predstavlja ustavnu povelju Bosne i Hercegovine, dok Aneks 4 i 15 međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima iz Aneksa 1 na Ustav Bosne i Hercegovine, koji se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini bez potrebe za pravnom transformacijom, predstavljaju formalni ustavni zakon države. Stoga se Ustav Bosne i Hercegovine mora posmatrati kao cjelina čiji su dijelovi veoma usko povezani. Neke odredbe se ne mogu tumačiti odvojeno, a da se pri tom ne uzmu u obzir značenja drugih odredbi“.³³ Odredba člana III/5. a) Ustava BiH

---

31 Duvnjak, N. (2004). Ogleđi o Dejtonskoj Bosni i Hercegovini”, Pravni fakultet u Sarajevu, str. 36.

32 Nešković, R., (2013). Nedovršena država-politički sistem Bosne i Hercegovine, Fondacija Friedrich-Ebert Stiftung, str. 182.

33 U Izdvojenom mišljenju u predmetu U 13/05 Constance Grewe naglašava da Ustav BiH kao ustavna povelja predviđa da Evropska konvencija o ljudskim pravima i slobodama i njeni protokoli zaslužuje posebnu pažnju, jer „Ne samo da je direktno primjenljiva, kao što je to slučaj sa sporazumima iz aneksa na Ustav BiH, nego u skladu sa članom II/2. Ustava BiH oni, također, imaju prioritet nad svim ostalim zakonima. Izraz nad svim ostalim zakonima, kada je u pitanju pravo u Bosni i Hercegovini, podrazumijeva da je Evropska konvencija dio državnog prava kao cjeline (pravni poredak). Ovo je potvrđeno i činjenicom da je sljedeće navedeno u članu III/3.b) Ustava BiH: Opša načela međunarodnog prava su sastavni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine i entiteta. Dodatni argument je također tekst člana X Ustava BiH koji predviđa proceduru izmjena i dopuna Ustava Bosne i Hercegovine. Ova odredba predviđa da se nijednim amandmanom na ovaj Ustav ne može eliminisati ili umanjiti bilo koje od prava i sloboda iz člana II ovog Ustava, a ni izmijeniti

ukazuje da postoje poslovi koji, po svojoj prirodi i svom značaju, spadaju u nadležnost države BiH kao njeno „inherentno pravo“, bez obzira da li se takvi poslovi eksplicitno navode i konkretizuju u ustavnom tekstu ili u spisku isključivih nadležnosti državnog nivoa vlasti. Upravo se ovo odnosi na tzv. kategorijalne nadležnosti, koje nisu određene, ali su, na osnovu ustavnog teksta, određive. Riječ je o pitanjima koja su potrebna za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta države BiH. Iako se precizno ne navodi koji se sve poslovi mogu podvesti pod ovu kategoriju nadležnosti, jasno je da Ustav BiH ostavlja mogućnost institucijama BiH da urede svako pitanje koje se odnosi na očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta države BiH. Inherentne, odnosno kategorijalne nadležnosti institucija BiH nalaze se u tijesnoj korelaciji sa samom ulogom i svrhom postojanja države, te ciljevima i vrijednostima koje se ustavnim tekstom proklamuju.

Na postojanje inherentnih nadležnosti države BiH u svojim odlukama kontinuirano je ukazivao i Ustavni sud BiH. Tako je u predmetu U 9/00, Ustavni sud BiH konstatovao kako „Ustav Bosne i Hercegovine pobraja, između ostalih, u članu III/1, isključive nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine“³⁴, ali da „osnovni princip prava države na samoodbranu, koji je inherentan pojmu suvereniteta države, podrazumijeva pravo na poduzimanje svih neophodnih koraka za zaštitu svog teritorijalnog integriteta, svoje političke nezavisnosti i svog međunarodnog subjektiviteta, uz poštovanje drugih općih principa međunarodnog prava“.³⁵ U predmetu U 5/98-Druga djelimična odluka, Ustavni sud BiH je zaključio da „Ustav BiH stvara ovlasti ne samo u okviru općeg sistema podjele nadležnosti člana III. Utemeljenjem institucija države BiH, Ustav im, također, dodjeljuje manje-više specifične ovlasti, što se može vidjeti iz člana IV/4. za Parlamentarnu skupštinu ili člana V/3. za Predsjedništvo BiH, a koje nisu nužno ponovljene u nabrojanju člana III/1“. Ustavni sud BiH u istoj odluci naglašava kako se „mora zaključiti da pitanja koja nisu izričito nabrojana u članu III/1. nisu nužno u isključivoj nadležnosti entiteta na isti način na koji entiteti mogu da imaju rezidualne nadležnosti u odnosu na odgovornosti institucija Bosne i Hercegovine“.³⁶ Nadalje, u predmetu U 25/00 Ustavni sud BiH je naglasio da „član III/1.

---

ova odredba“. (Vidjeti Izdvojeno mišljenje sudije Ustavnog suda BiH Constance Grewe u predmetu U 13/05 objavljeno u „Službenom glasniku BiH“ broj: 24/07).

³⁴ Odluka Ustavnog suda BiH U 9/00, paragraf 12 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 1/01).

³⁵ Ibid, paragraf 13.

³⁶ Druga Djelimična odluka Ustavnog suda BiH U 5/98, paragraf 12, (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj: 17/00).

Ustava BiH ne sadrži taksativni katalog nadležnosti institucija BiH, nego da ima nadležnosti institucija BiH i u drugim odredbama Ustava, osobito u vezi sa članom IV/4. e) i V/3.³⁷ dok je u predmetu U 26/01, pojašnjavajući ustavne odredbe o dodatnim nadležnostima iz član III/5. a), Ustavni sud zaključio da navedeni član „razlikuje tri međusobno nezavisne hipoteze: Bosna i Hercegovina će preuzeti nadležnost (1) u onim stvarima u kojima se o tome postigne saglasnost entiteta; (2) stvarima koje su predviđene u aneksima 5-8 Općeg okvirnog sporazuma; (3) koje su potrebne za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine, u skladu sa podjelom nadležnosti među institucijama Bosne i Hercegovine prema čl. III/3. i III/5. Ustava“.³⁸

U istoj odluci Ustavni sud BiH je pojasnio da je BiH, funkcionišući kao demokratska država, ovlaštena „da u oblastima iz njene nadležnosti, osim Ustavom izričito predviđenih, uspostavi i druge mehanizme i dodatne institucije koje su joj potrebne za vršenje njenih nadležnosti, uključujući i uspostavljanje suda za jačanje pravne zaštite njenih građana i osiguranje poštovanja principa Evropske konvencije o ljudskim pravima“.³⁹ Suštinski identičan stav, Ustavni sud BiH je iskazao i u predmetu U 1/11⁴⁰ kojom prilikom je, elaborirajući ustavno pitanje raspodjele nadležnosti, zaključio da „lista isključivih nadležnosti institucija BiH iz člana III stav 1. Ustava BiH, odnosno nadležnosti koje pripadaju entitetima prema članu III stav 3. tačka a) Ustava BiH, ne može se tumačiti odvojeno od ostalih ustavnih odredbi.

Ustavni sud podsjeća da član III/1. Ustava BiH ne sadrži taksativni katalog nadležnosti institucija BiH, nego ima nadležnosti institucija BiH i u drugim odredbama Ustava, osobito u vezi s članom IV/4.e) i V/3. Ustava BiH, odnosno da član IV/4.e) Ustava BiH može obuhvatiti širi obim nadležnosti od onih koje su nabrojane u članu III/1. Ustava BiH“.⁴¹ Slijedom naprijed navedenog, jasno je da država BiH ima nadležnost u svim pitanjima koja su inherentna pojmu suverene, demokratske i pravne države i te nadležnosti su sadržane u Ustavu BiH kao cjelini, odnosno u Daytonskom mirnovnom sporazumu. Ono što je važno kod vršenja nadležnosti državnog nivoa vlasti u pitanjima koja nisu eksplicitno naznačena u članu III/1 Ustava BiH, jeste da

---

37 Odluka Ustavnog suda BiH U 25/00, paragraf 31. („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 17/01).

38 Odluka Ustavnog suda BiH U 26/01, paragraf 21. („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 4/02).

39 Ibid, paragraf 26.

40 Odluka Ustavnog suda BiH broj: U 1/11, paragraf 68. („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 73/12).

41 Ibid, paragraf 69.

se ti poslovi moraju izvršavati uz poštivanje ustavnih odredbi o podjeli vlasti, odnosno nadležnosti, kako se ne bi desilo da neki državni organ preuzme nadležnost drugog državnog organa i na takav način povrijedi princip podjeli vlasti koji je inherentan principu vladavine prava iz člana I/2 Ustava BiH.⁴²

7. Prava i obaveze države kao izvor nadležnosti države Bosne i Hercegovine

U okviru tzv. inherentnih nadležnosti institucija BiH pažnju je potrebno posvetiti još jednoj kategoriji nadležnosti institucija BiH koja svoje ishodište ima u pravima i obavezama države BiH kako na unutrašnjem, tako i međunarodnom planu. Ovaj osnov nadležnosti institucija BiH rezultat je činjenice da država BiH mora da izvršava svoje obaveze koje proizilaze iz Daytonskog mirovnog sporazuma i Ustava BiH, ali i zaključenih međunarodnih ugovora. Svaka obaveza države BiH, bez obzira da li se radi o obavezi prema vlastitom stanovništvu ili obavezi koja ima međunarodni karakter, nužno implicira i pravo, ali istovremeno i dužnost države BiH da vrši djelatnosti kojima se preuzete obaveze izvršavaju. Ovo istovremeno podrazumijeva i postojanje ustavnog osnova da se uspostave državne institucije za vršenje tih djelatnosti. U tom smislu, u svim oblastima i pitanjima u kojima se utvrđuju obaveze za državu BiH (bez obzira da li se radi o pitanjima iz člana III/1 Ustava ili drugim pitanjima), postoji i obaveza države BiH da vrši poslova kojima se te obaveze efikasno izvršavaju. Dakle, obaveze države BiH koje se utvrđuju Ustavom BiH i Aneksom I na Ustav BiH, ali i Daytonskim mirovnim sporazumom u cjelini, nužno predstavljaju ustavni osnov za nadležnosti institucija BiH.

Ustavni sud BiH je u predmetu U 14/05, tumačeći pravi smisao člana III/5. a) Ustava, konstatovao da je država BiH, u specifičnim društvenim okolnostima dužna da preuzme nadležnosti, između ostalog, u onim „stvarima koje su predviđene Aneksima 5-8. Općeg okvirnog sporazuma“. U istoj odluci Ustavni sud BiH je konstatovao kako se „nameće zaključak da smisao člana III/5. a) Bosni i Hercegovini daje nadležnost s ciljem, naprimjer, reguliranja u stvarima koje su predviđene Aneksima 5-8. Općeg okvirnog sporazuma ili očuvanja međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine», jer nepoštivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda i neispunjenje međunarodnih obaveza neizbježno vode u međunarodnu izolaciju i, kroz nepriznavanje

---

42 Vidjeti odluku Ustavnog suda BiH U 3/08, paragraf 61 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 99/08).

institucija takve države, u nestanak tog subjektiviteta“.⁴³ Važno je istaknuti da osiguranje uživanja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda predstavlja primarno obavezu države BiH, što implicira i nadležnost države BiH da uredi sve društvene odnose čije odvijanje se reflektuje na nesmetano uživanje tih prava i sloboda. Radimir Nešković naglašava da nadležnost Parlamentarne skupštine BiH iz člana IV/4 a) Ustava BiH, predstavlja alat kojim Parlamentarna skupština BiH „izvršava osnovne ustavne nadležnosti i obaveze. Jedna od osnovnih ustavnih nadležnosti je obezbjeđenje i provođenje ljudskih prava i sloboda kodifikovanih međunarodnim javnim pravom definisanim u članu II Ustava Bosne i Hercegovine“.⁴⁴ Činjenica je da se pred međunarodnim sudskim instancama, u slučaju kršenja osnovnih ljudskih prava i sloboda koje su zagarantovane Ustavom BiH i međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava iz Aneksa I na Ustav BiH, kao tužena strana uvijek pojavljuje država BiH, a ne entiteti.⁴⁵ Na neposrednu odgovornost države BiH za osiguranje uživanja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda ukazao je i Ustavni sud BiH u svojoj odluci broj: U 18/00 kada je zaključio da je država BiH „subjekt koji ima konačnu nadležnost za eventualna kršenja ljudskih prava iz člana II Ustava Bosne i Hercegovine“.⁴⁶ Istovremeno Ustavni sud BiH je ukazao da se država BiH ne može osloboditi svojih obaveza pozivanjem na svoje unutrašnje uređenje i da je dužnost države BiH da organizuje vlastiti pravni sistem tako da omogući sudovima da se povinuju zahtjevima i uvjetima koje nameće Evropska konvencija, što vodi zaključku da unutrašnja organizacija države BiH ili njenih entiteta, ne može biti uvjet za uživanje prava i sloboda koje su predviđene Ustavom BiH, Evropskom konvencijom i njenim protokolima ili nekim od 15 instrumenata iz Aneksa I na Ustav BiH.⁴⁷ Stav da

---

43 Odluka Ustavnog suda BiH U 14/05, paragraf 49 i 50. („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 2/06).

44 Nešković, R., (2013). Nedovršena država-politički sistem Bosne i Hercegovine, Fondacija Friedrich-Ebert Stiftung, str. 269.

45 Tako se u Mišljenju Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji od 29.05.2019. godine eksplicitno navodi: „Bosna i Hercegovina mora uskladiti svoj ustavni okvir s evropskim standardima i osigurati funkcionalnost svojih institucija kako bi bila u stanju preuzeti obaveze EU. Iako je decentralizirana struktura države u skladu s članstvom u Evropskoj uniji, Bosna i Hercegovina će morati reformirati svoje institucije kako bi mogla efikasno učestvovati u donošenju odluka na nivou EU i u potpunosti provoditi i primijeniti *acquis*. (Mišljenje Evropske komisije COM(2019)261 od 29.05.2019. godine, str.12).

46 Odluka Ustavnog suda BiH AP broj: 18/00 od 10. i 11. maja 2002. godine, paragraf 39., („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 30/02).

47 Omer Ibrahimagić ističe „Posebno treba istaći da u nadležnost Bosne i Hercegovine spada provođenje 15 dodatnih konvencija o ljudskim pravima koji imaju snagu ustavne norme, jer su pobrojani u Aneksu I na Ustav Bosne i Hercegovine...“, kao i „Bosna i Hercegovina je obavezna da sadržaj ovih konvencija, kao ustavne norme svoga ustava, pretoči na adekvatan način u svoje zakonodavstvo i stvori odgovarajuću institucionalnu

se nadležnost države BiH zasniva i izvodi iz državnih obaveza zastupa i Jasna Bakšić-Muftić koja tvrdi da „građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava država BiH garantira svim građanima bez diskriminacije na osnovu rase, boje kože, spola, nacionalne pripadnosti, jezika, religije, političkog ili drugog uvjerenja, socijalnog porijekla, imovinskog statusa ili bilo kojeg drugog osnova. Na osnovu toga proizilazi da država BiH ima nadležnost na osnovu svojih obaveza za poštivanje međunarodnih standarda ljudskih prava na cijeloj teritoriji“.⁴⁸ Značajna je činjenica da je Ustavni sud BiH u predmetu U 14/05 zauzeo stav da bi eventualno propuštanje vršenja državnih nadležnosti, vodilo ustvari nestanku države BiH kao subjekta međunarodnog prava, te je istaknuo „da je Bosna i Hercegovina, u okviru svojih nadležnosti u smislu člana III/5. a) Ustava Bosne i Hercegovine, a s ciljem ispunjenja svojih obaveza iz Aneksa 6. Općeg okvirnog sporazuma, nadležna za donošenje zakonodavnog okvira za rješavanje pitanja stare devizne štednje, i to na jedinstven način za sve građane Bosne i Hercegovine“.⁴⁹ Slijedom navedenog, potpuno je osnovan zaključak da obaveze koje država BiH ima, na unutrašnjem i međunarodnom planu, predstavljaju jedan od ustavnih osnova za nadležnost institucija države BiH.⁵⁰ Za izvršavanje ovih nadležnosti državi BiH nije potrebna saglasnost entiteta, jer se radi o tzv. inherentnim nadležnostima čije zanemarivanje bi, u konačnici, moglo imati za posljedicu nestanak države BiH kao subjekta međunarodnog prava.

---

infrastrukturu za njihovo provođenje, kao i mehanizme jednake zaštite za sve građane Bosne i Hercegovine“ (Ibrahimagić, O., (2005). Državno uređenje Bosne i Hercegovine, Sarajevo, str. 136-137).

48 Bakšić-Muftić, J., (2005). Razumijevanje Dejtonskog ustava 10 godina kasnije, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 42, str. 73,

49 Odluka Ustavnog suda broj: U 14/05, paragraf 56, („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 2/06).

50 Vidjeti odluku Ustavnog suda BiH u predmetu broj : U 6/07 od 04.10. 2008. godine u kojem je ocjenjivana ustavnost Zakona o javnim nabavkama BiH kojom prilikom je Ustavni sud u paragrafu 20. konstatovao „...da je osporeni zakon donesen u procesu usklađivanja propisa Bosne i Hercegovine sa propisima Evropske unije (acquis communautaire), u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja. Jedna od oblasti prava koju je Bosna i Hercegovina dužna uskladiti sa zahtjevima Sporazuma Evropske zajednice (EZ) i subsidijarnog prava jesu i javne nabavke. Za ispunjenje ovih međunarodnih obaveza odgovorna je Bosna i Hercegovina, a njeni entiteti, prema članu III stav 2. tačka b) Ustava BiH, dužni su "pružiti svu potrebnu pomoć Vladi Bosne i Hercegovine kako bi joj se omogućilo da ispoštuje međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine". Donošenjem osporenog zakona Bosna i Hercegovina je ispunila jedan od zahtjeva predviđenih u okviru ove međunarodne obaveze, a također je stvorila i zakonodavni okvir za transparentan i odgovoran rad organa vlasti u postupcima koji se odnose na trošenje javnih sredstava, te tako doprinijela jačanju vladavine prava kao jednog od osnovnih principa funkcioniranja demokratske države“. (Odluka Ustavnog suda broj: U 6/07 je objavljena u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“ broj: 91/08).

Zaključak

Ustavom BiH proklamovan je suverenitet državne vlasti na cijelom državnom teritoriju. Svi subjekti koji vrše pravnu vlast na teritoriji države BiH vrše državnu vlast i podređeni su državnom suverenitetu. U svjetlu teorije suvereniteta, na teritoriji suverene države, može se vršiti isključivo državna vlast. U okolnostima vršenja vlasti od različitih nivoa vlasti i njihovih organa, teorija suvereniteta pomaže pravilnom razumijevanju pravne prirode državne vlasti, ali i odnosima koji se u vršenju vlasti uspostavljaju između različitih nivoa vlasti i njihovih organa. Postojanje više nivoa vlasti i različitih organa, u svjetlu teorije suvereniteta, ne dovodi u pitanje jedinstvo državne vlasti, odnosno njeno svojstvo vrhovnosti i isključivosti na cijelom državnom teritoriju. Pluralizam subjekata koji vrše državnu vlast ne podrazumijeva i pluralizam vlasti. Državna vlast se odlikuje unutrašnjim jedinstvom i bez obzira na broj nivoa vlasti i pluralizam organa kojima se vršenje vlasti povjerava, državna vlast ostaje uvijek jedinstvena i nedjeljiva. Suverena državna vlast proklamovana Ustavom BiH iscrpljuje se kroz organsko jedinstvo izvršavanja djelatnosti državnih i entitetskih organa vlasti. U tom smislu, svaka vlast koja se vrši na teritoriji države BiH predstavlja državnu vlast. U pravnom smislu, na teritoriji suverene države nije moguće vršenje vlasti čiji titular ne bi bila država. Shodno navedenom, vlast koju u BiH vrše entiteti proizilazi iz Ustava BiH i takva vlast nije i ne može biti vlast koja je pravno nezavisna u odnosu na državnu vlast. Entiteti uživaju Ustavom BiH priznatu autonomiju u vršenju vlasti, ali ne i pravnu nezavisnost, jer vlast koju entiteti vrše je također državna vlast i ona proizilazi iz Ustava BiH. U vršenju vlasti entiteti su podređeni Ustavu BiH i u svom postupanju obavezni su poštovati Ustavom proklamovane principa i načela, te ciljeve i vrijednosti. Na teritoriji suverene države ne može postojati, a niti se može vršiti vlast koja, po svojoj pravnoj prirodi, ne bi predstavljala državnu vlast. U suprotnom, proizlazilo bi da osim državne vlasti postoji i neka druga vlast koja nije državna, što bi bilo suprotno principu suvereniteta. Raspodjela ovlaštenja za vršenje vlasti između državnog i entitetskog nivoa vlasti koja je uspostavljena Ustavom BiH, ne dovodi do podjele državne vlasti kao jedinstvene kategorije. Kroz raspodjelu nadležnosti na osnovi Ustava BiH iz 1995. godine ne vrši se ras/podjela državne vlasti između institucija BiH i organa entiteta, nego se vrši isključivo raspodjela ovlaštenja za vršenje jedinstvene državne vlasti. U tom smislu, nužno je i razumijevati pravni pojam nadležnosti, koji podrazumijeva isključivo dodjeljivanje ovlaštenja za vršenje državne vlasti, a ne podjelu te vlasti. Nadležnost institucija BiH određena je cjelinom Ustava BiH, ali i drugim aneksima Daytonskog mirovnog sporazuma. Ustav BiH isključive nadležnosti institucija BiH određuje primjenom specifične ustavno-pravne tehnike, a problemi u razumijevanju kvaliteta i kvantiteta tih nadležnosti je

posljedica činjenice da se u praksi, vrlo često, kao izvor takvih nadležnosti, uzima samo član III/1 Ustava BiH, uz neopravdano zanemarivanje cjeline Ustava BiH, ali i Daytonskog mirovnog sporazuma. Isključive nadležnosti institucija BiH višestruko nadilaze broj nadležnosti koje su taksativno navedene u članu III/1 Ustava BiH, što dovodi u pitanje često isticanu tezu o primatu nadležnosti u korist entiteta u odnosu na državu BiH. U radu je izvršena kategorizacija isključivih nadležnosti institucija BiH, te je dat prikaz isključivih nadležnosti institucija BiH kroz analizu nadležnosti svakog državnog organa koji se Ustavom uspostavlja, ali istovremeno ukazano i na postojanje ustavnog osnova za uspostavu novih državnih institucija. Za uspostavu funkcionalne države BiH koja bi se, kroz usklađeno funkcionisanje državnih i entitetskih organa, potvrđivala kao suverena država, nužno je umjesto političkog iskazati pravni pristup, prije svega u razumijevanju temeljnih političko-pravnih pojmova, a prije svega pojma suvereniteta, državne vlasti i nadležnosti.

Literatura

1. Bakšić-Muftić, J., (2005). Razumijevanje Dejtonskog ustava 10 godina kasnije, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 42.
2. Dimitrov, E., (1953). Karakter federativnih odnosa u našoj zemlji, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu br. 3-4.
3. Druga Djelimična odluka Ustavnog suda BiH U 5/98 (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj: 17/00).
4. Duvnjak, N. (2004). Ogledi o Dejtonskoj Bosni i Hercegovini”, Pravni fakultet u Sarajevu.
5. Grubić, N., Ideja suverenosti u hrvatskoj državopravnoj misli od 1990. do 2013. godine, UDK 321.011 (497-5).
6. Ibrahimagić, O., (1999). Supremacija Bosne i Hercegovine nad entitetima, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, KULT B časopis za kulturu-umjetnost-nauku-politku.
7. Ibrahimagić, O., (2005), Državno uređenje Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
8. Išerić, H., Raspodjela nadležnosti prema Ustavu BiH, Fondacija Centar za javno pravo.
9. Jovanović, S., (1922). Država, Beogradski izdavačko-grafički zavod jugoslavijapublik srpska književna zadruga.
10. Jovičić, M., (1973). Savremeni federalizam, Uporednopravna studija, Savremena administracija Beograd.
11. Jovičić, M., (1993). Tri teorijska modela teritorijalne organizacije vlasti-unitarna država, federacija, regionalna država, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, broj: 1-2.
12. Kutlešić, V., (2002). Organizacija vlasti, uporedna studija ustava bivših socijalističkih država Evrope.

13. Lukić, R., (1953). Teorija države i prava, Izdavačko preduzeće Narodne republike Srbije, Beograd 1953.
14. Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji od 29.05.2019. godine COM(2019)261 od 29.05.2019. godine.
15. Nešković, R., (2013). Nedovršena država, Fondacija Friedrich-Ebert Stiftung, Sarajevo.
16. Odluka Ustavnog suda BiH AP broj: 18/00 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 30/02).
17. Odluka Ustavnog suda BiH U 1/11 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 73/12).
18. Odluka Ustavnog suda BiH U 13/05 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 24/07).
19. Odluka Ustavnog suda BiH U 16/11 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 105/12).
20. Odluka Ustavnog suda BiH U 25/00 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 17/01).
21. Odluka Ustavnog suda BiH U 26/01 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 4/02).
22. Odluka Ustavnog suda BiH U 32/01 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj 27/01).
23. Odluka Ustavnog suda BiH U 6/07 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 91/08).
24. Odluka Ustavnog suda BiH U 9/00 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 1/01).
25. Odluku Ustavnog suda BiH U 14 /05 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 2/06).
26. Odluku Ustavnog suda BiH U 3/08 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 99/08).
27. Rodin, D., (1996). Daytonski sporazum: Deklaracija političke volje Zapada, Politička misao, Vol. XXXIII, br. 4.
28. Stjepanović, N. (1953). Načelo jedinstva vlasti i naš ustavni sistem, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu.
29. Šarčević, E., (1997). Ustav i politika, Kritika etničkih ustava i postrepubličkog ustavotvorstva u Bosni i Hercegovini“ Vijeće kongresa Bošnjačkih intelektualaca.
30. Treća Djelimična odluka Ustavnog suda BiH U 5/98 („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 23/00).
31. Visković, N., (1997). Država i pravo, Drugo izmijenjeno izdanje, Birotehnika CDO Zagreb, 1997.
32. Visković, N., (2013). Teorija države i prava, Zagreb, 2006.
33. Vračar, S., (1960) Tri osnovna principa državne organizacije, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu.